

Prosjektbeskrivelse

Fra skolebenk til arbeid

1 Bakgrunn

Overgangen mellom utdanning og arbeid ansees å være en kritisk fase for hørselshemmet ungdom. Selv om det er selve overgangsfasen som framstår som kritisk, vil problemer som oppstår ofte ha røtter tilbake til valg, kunnskap og erfaringer, holdninger og mål, ulike ordninger og støttefunksjoner mv også fra tidligere perioder.

Rehab-Nor gjennomførte i 2002-03, med støtte fra Helse og rehabilitering, undersøkelsen ”Hørselshemmede og arbeid. En undersøkelse om erfaringer og synspunkter knyttet til arbeid som livsarena” (1). Selv om denne undersøkelsen ikke rettet seg mot forhold knyttet spesielt til overgangen fra skole til arbeid, var det noen informanter som ga uttrykk for at utdannelsessystemet burde være mer nytenkende i forhold til utdanning av personer med nedsatt hørsel til hvilke yrker. Noen savnet mer kunnskap om utviklingen på arbeidsmarkedet framfor fokus på de mer tradisjonelle yrkene. Noen savnet også opplegg som kunne styrke deres kunnskap om arbeid som livsarena, om arbeidslivets ”skrevne og uskrevne regler” mv.

Som en oppfølging av Regjeringens handlingsplan ”Et helhetlig rehabiliteringstilbud til hørselshemmede” engasjerte Sosial- og Helsedirektoratet i 2005 Rehab-Nor til å gjennomføre en utredning der målsettingen var å identifisere terskler og anbefale tiltak når det gjelder deltakelse i arbeidslivet for personer med hørselsnedsettelse. Denne undersøkelsen ble gjennomført gjennom involvering av en rekke aktører: Brukere (HLF og Norges Døveforbund), fagpersoner, myndighetsorgan (Riks-trykdeverket, Aetat, Fornyings- og administrasjonsdepartementet, Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Utdanningsdirektoratet), Kommunenes Sentralforbund, LO, NHO, Arbeidsmarkedsbedriftenes Landsforbund m.fl. Involveringen var dels gjennom deltakelse i dugnads- og drøftingsprosesser, og dels gjennom dybdeintervju. I rapporten fra denne undersøkelsen (2) pekes det på flere forhold som kan hemme mulighetene for at ungdom med nedsatt hørsel skal komme i arbeid etter endt utdanning:

- Mobbing, tendenser til utestenging fra naturlig fellesskap med andre, kan gi grobunn for isolering, redusert selvfølelse og utrygghet. Trygghet og opplevelse av kontroll er viktig som grunnlag for å gå inn i en arbeidssituasjon.
- Deltakelse i utdanning i regi av kompetansesentra eller spesielle klasser kan gi en trygghet i skolesituasjonen, men samtidig øke terskelen i forhold til det å entre den noe ”utrygge” arbeidsarenaen. Det ble etterlyst mer proaktive strategier for ”integrering”.
- Ungdom med hørselsnedsettelse er mer sårbare i forhold til det å komme i arbeid enn vanlig ungdom. Det er behov for å være bevisst i forhold til utdanning til hvilke yrke, - gjerne tidlig i utdanningsfasen. Det er viktig at utdanningsinstitusjonene medvirker aktivt i en slik bevisstgjøringsprosess.

- Det er viktig at utdanningssystemet følger aktivt med i utviklingen av arbeidssektoren, slik at en kan gå tidlig inn med veiledning ut fra utviklingen til enhver tid innen arbeidslivet, og i forhold til kunnskaper og erfaringer om yrkers karakteristika i forhold til det å være hørselshemmet.
- Ungdom med hørselsnedsettelse får vanligvis mindre tidlig erfaring fra arbeidslivet enn annen ungdom. Årsakene er at hørselshemmet ungdom sjeldnere enn annen ungdom vinner praktiske erfaringer fra arbeidslivet gjennom feriejobber mv.
- Attføringspenger under høyere utdanning, også under ferier, kan redusere et eventuelt økonomisk incitament til å ta feriejobber.
- Det oppleves som om overgangen mellom skole og arbeid representerer et ”ingenmannsland” når det gjelder ansvar for oppfølging. Den enkelte person med nedsatt hørsel faller lett mellom utdanningsinstitusjonene på den ene siden og Aetat / Trygdeetat (heretter NAV) på den andre.
- Møtepunkter med tjenestesystemet kan være kritiske. Tjenestesystemet kan oppleves som ”fortellende” og ”styrende” framfor ”lyttende”, og kan oppleves som en terskel mer enn som en støtte i forhold til det å komme i arbeid.
- Ventetid på tekniske hjelpemidler, tiltak for tilrettelegging av miljø og andre løsninger kan være et stort hinder for å kunne konkurrere med andre arbeidssøkere.
- Personer med hørselsnedsettelse erfarer problemer med bistand til helhetlig integrering på arbeidsplassen, herunder forhold som gjelder sosial integrering og muligheter for deltaking i videreutvikling og videre kvalifisering. En savner helhetlige tilnærminger og støtteprosesser.

Det finnes mange oppfatninger omkring den kritiske overgangsfasen mellom utdanning og arbeid. Dette gjelder ikke bare hørselshemmede, men ungdom med funksjonsnedsettelse generelt.

Det er imidlertid gjennomført få undersøkelser der en har spurt personene det gjelder om deres erfaringer og synspunkter. Heller ikke den store danske undersøkelsen ”Når hørselen svigter” (3) gjør det.

Erfaringene fra den gruppen saken gjelder, representerer en svært viktig kilde til informasjon om kritiske faktorer og hva som bør forbedres for at tersklene for det å komme i arbeid etter utdanning blir så lav som mulig.

2 Målsetting

Målsettingen med prosjektet er å hente fram informasjon fra hørselshemmet ungdom om deres egne erfaringer og synspunkter fra overgangsfasen fra utdanning til arbeid. Prosjektet har også som målsetting å sikre best mulig nyttiggjøring av resultatene gjennom spredning til og medvirkning av viktige aktører innen området.

Undersøkelsen vil bygge på en mest mulig helhetlig tilnærming, og vil bl.a. omfatte:

- Forhold som leder fram til proaktive holdninger til arbeid som livsarena, selvfølelse, opplevelse av trygghet og kontroll
- Valg av utdanning. Mekanismene bak valgene. Veiledningsfunksjonene. Veiledningsprosessene, innholdet, form og tidsforløp.
- Opplevelse av kvalitet og effektivitet i utdanningen av unge med hørselsnedsettelse sammenlignet med utdanning av annen ungdom.
- Erfaringer og relasjoner til **arbeid** som livsarena.

- Erfaringer og synspunkter fra møter med virkemiddelapparatet i de ulike tidsfasene, herunder videregående skole, høgere utdanning, overgangsfasen mellom utdanning/skole og inntreden i arbeidslivet, og i arbeid.

Virkemiddelapparatet omfatter utdanningssystemet på ulike nivå, Aetat og Trygd (NAV), ulike kompetansemiljø mv. Vi vil komme inn på opplevelser i forhold til holdninger, rolleforståelse, innhold og effektivitet i forhold til individuelle behov.

Foruten å hente fram informasjon om både forhold som fremmer og som hemmer, vil vi også be om informantenes forslag til forbedringer.

Prosjektet er av typen ”lærestyrt utviklingsprosess”, der målet er at ny kunnskap skal lede til endringer og forbedringer i tilbudet til unge personer med nedsatt hørsel.

Undersøkelsen retter seg mot tunghørte/sterkt tunghørte, ikke mot døve. Denne avgrensningen velges da døves situasjon har sine egne karakteristika.

Konkretisering av målbare mål:

- **Intervjue vel 30 ungdommer med hørselsnedsettelse om deres erfaringer om og synspunkter på overgangen mellom utdanning og arbeid.**
- **Utarbeidelse av rapport om undersøkelsen, med resultater og anbefalinger.**
- **Samhandlingsprosesser med representanter fra Briskeby skole og kompetansesenter, Møller kompetansesenter, Statped sentralt, Aetat og trygd (NAV), Hørselshemmedes Landsforbund og deres ungdomsorganisasjon.**
- **Spredning av rapport til brukerorganisasjoner, utdanningsinstitusjoner og sentrale myndigheter innen utdannings-, arbeids- og helse- og sosialsektorene.**

3 Gjennomføring

Tilnærmingen er kvalitativ, med dybdeintervju med et utvalg av informanter. Intervjuene tar utgangspunkt i intervjuguide som utarbeides for formålet. Vi vil rekruttere informanter fra tre ulike tidsfaser:

- Elever i videregående utdanning, fra nest siste og siste skoleår i videregående skole.
- Elever som er i høgere utdanning.
- Personer som avsluttet sin utdanning for 2-3 år siden.

Denne tilnærmingen velges for å hente fram informasjon fra personer i ulike livsfaser, og med ulik erfaringsståsted i forhold til arbeid som livsarena. Vi vil således dybdeintervjue personer som kan reflektere ikke bare om sin nåsituasjon, men som også kan se sin nåsituasjon i sammenheng med innhold fra tidligere faser i livet.

Informantene rekrutteres fra nåværende og tidligere elever ved Briskeby skole og kompetansesenter i Lier, og elever som har, og har hatt, tilknytning til Møller Kompetansesenter i Trondheim. Vi vil dermed også kunne se eventuelle forskjeller mellom elever fra to ulike geografiske steder, med ulike karakteristika hva angår tilnærming og tilbud.

Totalt vil vi gjennomføre dybdeintervju med vel 30 informanter. Fordelt på tre grupper og to geografiske områder, tilsvarer dette ca 5 informanter innen hver informantgruppe.

Vi vil invitere representanter fra Hørselshemmedes Landsforbund og deres ungdomsorganisasjon, Statped sentralt og Aetat/trygd/NAV, og representanter fra de to spesialpedagogiske kompetanse

miljøene til å delta i analyser og drøftinger av resultatene og mulige tiltak. På denne måten ønsker vi å legge opp til deltakelse fra viktige aktører både med tanke på faglige innspill og nyttiggjøring av resultatene.

Vi vil legge vekt på å utarbeide en konsis og lett tilgjengelig rapportering fra prosjektet, og sammen med samarbeidsaktørene arbeide for en spredning av resultater og anbefalinger til brukerorganisasjoner, fagmiljø, aktører innen utdanning og arbeidsliv, og relevante myndighetsorgan.

4 Organisering

Rehab-Nor er ansvarlig for gjennomføring av prosjektet.

Prosjektet gjennomføres i samarbeid med Briskeby skole og kompetansesenter og Møller kompetansesenter. Begge kompetansemiljøene vil bistå i identifiseringen av potensielle informanter og vil inngå i en ressursgruppe for prosjektet. Hørselshemmedes Landsforbund (HLF) og deres ungdomsorganisasjon vil også delta i denne ressursgruppen, og vil i tillegg til de to kompetansesentrene bistå med å identifisere potensielle informanter.

Ressursgruppen vil i tillegg til å bistå med å identifisere potensielle informanter delta i to faser i prosjektet: Første fase omfatter drøftinger av detaljer i prosjektdesign og innholdet i intervjuguide. Andre fase omfatter analyse og drøfting av resultater.

Som nevnt i foregående kapittel inviterer vi også Statped og Aetat/trygd/NAV til å delta i analyse og drøfting av resultatene.

Vi velger en slik tilnærming dels av faglige hensyn, men også for å legge til rette for deltakelse og involvering, og dermed bedre nyttiggjøring av resultatene.

Vi understreker imidlertid at det er Rehab-Nor som står ansvarlig for gjennomføring og faglig innhold.

5 Tids- aktivitetsplan

Prosjektet skal gjennomføres i løpet av 2007. Nedenfor er angitt tids- og aktivitetsplan for prosjektet.

Aktiviteter	1. kvartal	2. kvartal	3. kvartal	4. kvartal
Planlegging og detaljdesign	◆————◆			
Utarbeide intervjuguide	◆————◆			
Utvalg av informanter. Avtale intervju.	◆————◆	◆		
Gjennomføring av intervju			◆	◆
Bearbeiding og analyse av data			◆	◆
Rapportering			◆	◆
Samhandling med ressursgruppe	◆————◆			

6 Økonomi

Den økonomiske rammen for gjennomføringen av prosjektet er basert på en timepris for Rehab-Nor på kr 730,-. Denne timesatsen dekker personalomkostninger, utgifter knyttet til kontor og drift, utstyr, administrative støttefunksjoner mv. I tillegg kommer merverdiavgift på 25 %. Timesatsen inkludert MVA er kr 912,50.

Søknadsbeløpet er: kr 516.000.

Herav MVA kr: 103.200.

Søknadsbeløpet framkommer slik:

Arbeidsomkostninger: 500 timer á kr 730,-	kr 365.000
Reiseutgifter vedr intervju	kr 25.000
Reisutgifter og andre dir. utg. ressursgruppe	kr 20.000
Trykking av rapport	kr 3.000
<hr/> Totale utgifter u/MVA	kr 413.000
+ MVA	kr 103.250
<hr/> Totale utgifter inkl MVA	kr 516.250

7 Forventet resultat

Prosjektet vil gi kunnskap om nåværende og tidligere elevers/studenters erfaringer og synspunkter om sine møter med utdanningssystemet, arbeidsarenaen og støtteapparatet, i ulike tidsfaser fra utdanning i videregående skole til 2-3 år etter endt utdanning. Dette er nyttig erfaringsbasert kunnskap og synspunkter fra dem som skulle være nærmest til å bli hørt, som grunnlag for å identifisere tiltak og opplegg som fremmer hørselshemmedes deltakelse i arbeid som livsarena. Gjennom aktiv involvering av viktige aktører innen utdanning og arbeid mener vi prosjektet vil kunne lede til praktiske endringer som bygger bro over overgangen mellom utdanning og arbeid.

Vi mener mange av de forhold som blir belyst også vil ha generisk verdi på tvers av grupper funksjonshemmet ungdom.

Arendal 12. juni 2006

Alf Reiar Berge

Referanser:

1. Øivind Lorentsen, Alf Reiar Berge: *Hørselshemmede og arbeid. En brukerundersøkelse om erfaringer og synspunkter knyttet til arbeid som livsarena*. Rehab-Nor rapport, mars 2003
2. Øivind Lorentsen, Alf Reiar Berge: ”*Hørselshemmede i arbeid. Terskler og forslag til tiltak*”. Rehab-Nor rapport. Februar 2006.
3. Thomas Claussen: ”*Når hørelsen svigter. Om konsekvensene af hørenedsettelse i arbeidslivet, uddanningssystemet og for personlig velfærd*”. København 2003. Sosialforskningsinstituttet. 03:01